

מעקב אחר פסיקה לתאריכים 17-25.07.2018

דנ"מ 2876/18 עיריית רעננה נ' שמואל רחמים (פורסם בנבו, 19.07.2018). ערכאה: ביהמ"ש העליון, מפי הנשיאה אסתר חיות.

דחיית בקשה לדיון נוסף על פסק דינו של ביהמ"ש העליון בעניין שמואל רחמים נ' עיריית רעננה;¹ בפסק הדין, קבע ביהמ"ש העליון כי בית משפט לעניינים מנהליים מוסמך להכריע בתובענות שהוגשו בטענה שעיריית רעננה שגתה בסיווג שטחים מסוימים לצרכי חישוב דמי ארנונה וכך גבתה סכומים מחברי הקבוצה שלא כדין. זאת חרף ההלכה שנקבעה בעניין אספיאדה,² לפיה לא ניתן לדון בטענות הנוגעות לסיווג נכסים לצורך גביית ארנונה במסגרת תובענה ייצוגית, משום שדרך המלך לבירור עניינים אלו הוא המסלול הסטטוטורי – מנהלי הקיים. העירייה הגישה בקשה לדיון נוסף, בטענה כי פסק הדין סותר את הלכת אספיאדה ומהווה הלכה חדשה. כאמור, הנשיאה חיות דחתה את הבקשה לדיון נוסף בפסק הדין, וקבעה כי ביהמ"ש לא פסק הלכה חדשה, אלא קבע מפורשות שהלכת אספיאדה לא חלה בעניין זה וכל שעשה הוא יישום הדין הקיים במקרה דנן.

ראשיתו של ההליך בשתי בקשות לאישור תובענה ייצוגית שהוגשו על ידי המשיבים, תושבי רעננה, שהדיון בהן אוחד בביהמ"ש המחוזי מרכז בשבתו כבימ"ש לעניינים מנהליים. עניינן של הבקשות הוא בשטחים מקורים הצמודים לדירה, או שאינם צמודים לה אך משמשים את המחזיק בה, שאינם סגורים משלושה צדדים והתעוררה מחלוקת האם יש לשלם בעד דמי ארנונה. זאת משום שצו הארנונה של עיריית רעננה לשנת 2011 קובע ששטחים מקורים הצמודים לדירה או משמשים את המחזיק בה חייבים בארנונה מצד אחד, ומצד שני שטחים שאינם סגורים משלושה צדדים לא חייבים בארנונה. כך עולה השאלה, מה דינם של שטחים שעונים על שני ההגדרות.

המשיבים טענו ששטחים אלה מוחרגים מ"שטח נכס המשמש למגורים", והעירייה טענה שהחריג חל במה שנוגע לשטח 'אחרי' בלבד. כלומר, שטח שלא נכלל בהגדרה הרחבה שבכלל.³ בסופו של דבר, ביהמ"ש המחוזי, מפי השופטת מיכל נד"ב, אישר את הבקשות⁴ וקבע שהן מעוררות שאלה משפטית מהותית בדבר פרשנותה של המילה "אחרי". בנוסף, ביהמ"ש המחוזי דחה את טענת העירייה שמנהל הארנונה הוא הגורם שמוסמך לדון בסוגיה מסוג זה, וזאת למרות הוראות חוק הרשויות המקומיות (ערר על קביעת ארנונה כללית)⁵ שקובעות שהשגות על סיווג שטחים לצורך חישוב דמי ארנונה יוגשו למנהל הארנונה. בהחלטתה, קבעה השופטת נד"ב כי השאלה המשפטית נשואת בקשות האישור מצדיקות באופיין בירור בבית המשפט.

פסק הדין בעניין אספיאדה ניתן בביהמ"ש העליון כחודשיים לאחר החלטת האישור וקבע הלכה שהובילה את ביהמ"ש המחוזי לדחות את התובענה הייצוגית לגופה.⁶ הלכת אספיאדה עיגנה את בכרותו של ההליך הסטטוטורי בתור הדרך לברר עניינים עובדתיים שכאלו שדורשות מומחיות, ולאור עדיפותו על ההליך המשפטי שהינו יקר יותר. כך נקבע הכלל לפיו טענות הנוגעות לסיווג נכסים לצורכי ארנונה לא יידונו במסגרת תובענה

¹ עע"מ 728/17 רחמים שמואל נ' עיריית רעננה (פורסם בנבו, 04.02.2018). (להלן: "פסק הדין")

² עע"מ 6993/15 עיריית תל אביב-יפו נ' אספיאדה בע"מ (פורסם בנבו, 16.08.2016). (להלן: "עניין אספיאדה")

³ בעניין זה, ההגדרה הרחבה ל"שטח נכס המשמש למגורים" לפי סעיף 9.1 לצו הארנונה של עיריית רעננה לשנת 2011 הוא "שטח נכס המשמש למגורים כולל כל השטח שבתוך הדירה (עם קירות חוץ ופנים) וכן כל שטח מקורה הצמוד לדירה או שאינו צמוד לה אולם משמש את המחזיק בדירה, לרבות חדרי כניסה, חדר מדרגות, פרוזדורים, מטבח, הול, אמבטיה, מקלחת, חדרי שרות, מרפסות מקורות, מוסכים לחנייה ומקלט".

⁴ ת"צ (מינהליים מרכז) 17527-11-11 שמואל רחמים נ' עיריית רעננה (פורסם בנבו, 19.06.2013). (להלן: "החלטת האישור")

⁵ סעיף 3(א) לחוק הרשויות המקומיות (ערר על קביעת ארנונה כללית), התשל"ו-1976. (להלן: "חוק הערר")

⁶ ת"צ (מינהליים מרכז) 17527-11-11 שמואל רחמים נ' עיריית רעננה (פורסם בנבו, 01.01.2017).

ייצוגית אלא דרך המסלול הסטטוטורי שקבוע בסעיף 3(א) לחוק הערר שמשמעו הגשת השגה למנהל הארנונה, הגשת ערר ולבסוף הגשת ערעור לבימ"ש לעניינים מנהליים. החרג לכלל הזה, במסגרתו ניתן לעקוף את ההליך הסטטוטורי, הוא רק במקרים חריגים בעלי חשיבות ציבורית עקרונית מיוחדת. על רקע זה קיבל ביהמ"ש המחוזי את טענות העירייה לפיהן מנהל הארנונה הוא שמוסמך לדון בעניין זה ודחה את התובענה הייצוגית, מתוך הנימוק שהלכת אספיאדה חלה בעניינו משום שמדובר בשאלות עובדתיות לגבי גודל הנכס שנעדרות חשיבות ציבורית עקרונית שמצדיקה את עקיפת המסלול הסטטוטורי.

על החלטה זו הוגש ערעור לביהמ"ש העליון, שקבע בדעת רוב מפי השופט סולברג כי הלכת אספיאדה לא חלה בעניין זה והחזיר את הדיון בתובענה הייצוגית לביהמ"ש המחוזי.⁷ השופט סולברג קבע שטענות המשיבים אינן בגדר שאלה עובדתיות לגבי הנכס אלא שמדובר בשאלה לגבי המשמעות המשפטית של סיווג שטחים. היות שלא מדובר בשאלה עובדתית אלא בשאלה משפטית, קבע סולברג כי התובענה אינה נופלת לגדרי העילות המנויות בסעיף 3 לחוק הערר, ועל כן כלל אין להידרש להלכת אספיאדה בעניין זה. בבחינת למעלה מן הצורך הטעים השופט סולברג שגם לו היה חל סעיף 3, הרי שעניין זה נכנס תחת החרג להלכת אספיאדה משום שמדובר בעניין בעל חשיבות ציבורית עקרונית.

על פסק דין זה הוגשה הבקשה לדיון נוסף, כשבמוקד טענת העירייה כי פסק הדין עומד בסתירה להלכת אספיאדה, וטענות המשיבים צריכות להתברר במסלול ההשגה והערר. לפי העירייה, פסק הדין שינה את נקודת המוצא לעניין סמכויות מינהל הארנונה, משום שקבע שנושאים ייכנסו לגדר סעיף 3(א) לחוק הערר בהתאם להיותם "משפטיים עקרוניים" לעומת "עובדתיים טכניים". עוד טענה העירייה, כי פסק הדין עשוי להביא להצפת בתי המשפט במאות ואף אלפי תובענות העוסקות בפרשנות הוראות בצווי הארנונה. המשיבים טענו מנגד כי בפסק הדין לא נקבעה הלכה, ובוודאי לא כזו שסותרת את הלכת אספיאדה, ולכן אין לקבל את הבקשה לדיון נוסף.

הנשיאה חיות דחתה את הבקשה משום שלא מקיימת את התנאים לקיומו של דיון נוסף, שכן לא נפסקה הלכה הסותרת הלכה קודמת ושלא נפסק בעניין שחשיבותו, קשיותו או חידושו מצדיק קיומו של דיון נוסף.⁸ הנשיאה קבעה שפסק הדין אך סקר את הלכת אספיאדה אולם נימק מפורשות שזו אינה חלה במקרה דנן, ואף תמך את החלטתו בבחינת למעלה מן הצורך דרך המבחנים שנקבעו בהלכת אספיאדה. לפיכך, משום שביהמ"ש לא חידש הלכה בפסק דינו אלא יישם את הדין הקיים, אין מקום לדיון נוסף בעניין זה ולכן דין הבקשה להידחות.

⁷ ר' להלן הי"ש 1.

⁸ התנאים לקיומו של דיון נוסף בפסק דין של ביהמ"ש העליון, ור' [סעיף 30\(ב\) לחוק בתי המשפט, התשמ"ד-1984](#).

רע"א 4186/18 ל' תדלוק ושירותים בע"מ נ' אבי חי יחיאל (פורסם בנבו, 22.07.2018). ערכאה: ביהמ"ש העליון, מפי השופטת ענת ברון.

ביהמ"ש העליון דחה על הסף בקשת רשות ערעור על החלטת ביהמ"ש המחוזי בבקשת הבהרה⁹ לגבי אופן חישוב הטבה בהסדר פשרה בבקשה לאישור תובענה ייצוגית שהוגשה נגד חברה המנהלת תחנת דלק בתל אביב. הרקע לתובענה הוא הוראות צו פיקוח בענף הדלק¹⁰ הקובעות שתחנת דלק שלא תעמוד במכסה הקבועה בצו של משאבות לשירות עצמי, לא תוכל לגבות תוספת תשלום מעביר למחיר המקסימום למחירי הבניין במשאבות בשירות מלא. בבקשת האישור שהוגשה נטען כי המבקשת בבקשת רשות הערעור (להלן: **המבקשת**) אינה רשאית לגבות דמי שירות עבור תדלוק, גם במשאבות בשירות מלא, משום שלא עמדה במכסת המשאבות לשירות עצמי הקבועות בצו הפיקוח. בבקשה נתבע סעד של פיצוי כספי בגין הסכומים שנגבו שלא כדין וכן צו עשה שיורה למבקשת להתאים את כמות המשאבות בתחנת הדלק שברשותה בהתאם להוראות צו הפיקוח. בהמשך ההליך, אושר הסדר פשרה בין הצדדים בו התחייבה המבקשת להשיב כספים שלכאורה גבתה שלא כדין מלקוחותיה, וזאת באמצעות מתן אפשרות ללקוחותיה לתדלק במשאבות שירות מלא במחיר תדלוק בשירות עצמי. בפועל, הסבה המבקשת את כל המשאבות למשאבות בשירות מלא כך שכל תדלוק ייחנה מההטבה ובכך תשלם מהר יותר את השבת הסכום. ביהמ"ש המחוזי קבע, באשרור ביהמ"ש העליון בדחיית הבר"ע שלפנינו, שהמבקשת עשתה דין לעצמה וכפתה על כלל לקוחותיה תדלוק בשירות מלא בכדי למלא את התחייבותה מהר יותר תוך שמעקרת מתוכן את ההטבה אליה התחייבה.

התחייבותה המלאה של המבקשת בהסדר הפשרה היא לסמן את המשאבות לתדלוק עצמי בהתאם לדרישות צו הפיקוח, וכן להשיב 70% מהסכום שלכאורה נגבה על ידה שלא כדין מחברי הקבוצה. הסדר הפשרה קבע שהשבת הסכום תיעשה באופן בו לקוחות תחנת הדלק יוכלו לתדלק את רכבם בשירות מלא במחיר תדלוק בשירות עצמי, כך שסכום ההטבה יחושב בתור מכפלת התדלוקים שבוצעו במשאבות שירות מלא בהפרש שבין מחיר השירות המלא לשירות העצמי (כלומר, שווי ההטבה עבור לקוח בודד שחוסך את דמי השירות המלא, במכפלת כלל הלקוחות המממשים את ההטבה).¹¹ הסכום שגבתה המבקשת שלא כדין מלקוחותיה, לכאורה, הוערך על ידי מומחה שמונה לצורך ההליך¹² ב-2.9 מיליון ש"ח (כך שסכום ההשבה עומד על 2.08 מיליון ש"ח). הסדר הפשרה אושר על ידי ביהמ"ש וקיבל תוקף של פסק דין.¹³

בתוך שנה מתחילת ביצוע ההסדר הפשרה, הגיש המומחה לביהמ"ש המחוזי בקשה להבהרה לגבי אופן חישוב ההטבה,¹⁴ לאחר שנתגלעה מחלוקת בדבר בין הצדדים. במהלך שמיעת הצדדים ובירור המחלוקת, התברר כי

⁹ ת"צ (מחוזי מרכז) 8836-09-12 אביחי יחיאל נ' ל' תדלוק ושירותים בע"מ (טרם פורסם, 04.05.2018). (להלן: "ההחלטה בבקשת הבהרה")

¹⁰ ס' 3 לצו פיקוח על מצרכים ושירותים (מחירים מרביים בתחנות תדלוק), התשס"ב-2002. (להלן: "צו הפיקוח")
¹¹ המדובר בהסדר פשרה שעוצב לאורו של הסדר פשרה בעניין קודם בתובענה ייצוגית שנוהלה נגד מספר חברות דלק בעילה דומה, ובהסדר התחייבו הנתבעות להשבה של שיעור דומה מסכום התביעה ובאופן דומה, של מתן שירות מלא במחיר של שירות עצמי לכלל קהל הלקוחות ללא כל הוכחת זכאות. הסדר פשרה זה הוגש לביהמ"ש המחוזי בתל אביב ואושר ע"י השופט יצחק ענבר, ור' ת"א (מחוזי ת"א) 2057-07 דפני פרי שרון נ' דלק קמעונאות (לשעבר שערי דלק פתוח וניהול) (פורסם בנבו, 21.08.2014). (להלן: "דלק קמעונאות")

¹² במסגרת הדיון בבקשת האישור, מונה על ידי ביהמ"ש מומחה שהוסכם על ידי הצדדים, רו"ח, שיייע בהערכת גביית היתר וכפועל יוצא יעריך את שווי ההטבה שעל המבקשת להשיב במסגרת הסדר הפשרה, וזאת באופן שתואם את מהלך הדברים בעניין דלק קמעונאות, ר' לעיל ה"ש 11. להרחבה על הצורך בחוות דעת מומחה לעניין קביעת הנזק שנגרם לחברי הקבוצה, ר' אלון קלמנט "פשרה והסתלקות בתובענה הייצוגית" משפטים מא 5, 48 (2011).

¹³ ת"צ (מחוזי מרכז) 8836-09-12 אביחי יחיאל נ' ל' תדלוק ושירותים בע"מ (פורסם בנבו, 25.09.2016). (להלן: "פסק הדין")
¹⁴ כחלק מאישור הסדר הפשרה, ביהמ"ש קבע כי המומחה יגיש בתום כל שנה לאחר מועד תחילת ביצוע ההסדר דו"ח המפרט את סך ההטבה שנוצלה במשך התקופה. ר' פסק הדין, לעיל ה"ש 14, בפסקה 16.

לאחר אישור הסדר הפשרה, המבקשת החלה לספק שירות מלא בלבד. קרי, ניתן שירות מלא בכלל משאבות תחנת הדלק, גם באלו שמוגדרות כשירות עצמי. כך המבקשת החישה את אופן הענקת ההטבה, בכך שהגדילה את כמות המשאבות בשירות מלא וכפועל יוצא את כמות הלקוחות שנהנים מההטבה, לעומת מצב בו הייתה מקפידה על ההקצאה הנדרשת למשאבות בתדלוק עצמי. על גבי זאת הבהירה המבקשת כי המחיר בכל המשאבות בתחנה בתקופת ההשבה הוא המחיר בשירות עצמי, ואילו השירות בתקופת ההשבה בכל משאבות התחנה הוא שירות מלא.

בהחלטה בבקשת ההבהרה, קבעה השופטת מיכל נד"ב כי יש לדחות את טענות המבקשת לגבי אופן חישוב ההטבה משום שיש לחשבה רק ביחס למשאבות המסומנות כמשאבות שירות מלא, משום שאין להחשיב את המשאבות שמוגדרות כשירות עצמי, אף אם בפועל ניתן בהן שירות. בכך, למעשה, המומחה אשר היה מופקד על ניטור ביצוע ההסדר, ובפרט התקדמות ההשבה לחברי הקבוצה, היה שאותת לביהמ"ש על המחלוקת בדבר התנהלותה של המבקשת. כפועל יוצא מדיווחו של המומחה, כאמור כחלק מהגדרת תפקידו על ידי ביהמ"ש, האחרון היה מסוגל להבחין בזמן כי המבקשת עושה דין לעצמה, לחדול את התנהגותה ולהבהיר את האופן בו יש לבצע את הסדר הפשרה ולחשב את ההטבה.¹⁵

בבקשת רשות הערעור שהגישה על החלטה זו, טענה המבקשת שמדובר בהתערבות שלא כדין בהסכמת הצדדים בהסדר הפשרה. המבקשת הסבירה כי הסדר הפשרה לא מציין כי יש לחשב את ההטבה לפי כמות הבנזין שתודלקה במשאבות השירות המלא, ושלאור זאת נערכה במיוחד לקיום הסדר הפשרה באופן בו גייסה עובדים כדי לספק שירות מלא בכל התחנה, ובכך נגרם לה עוול. השופטת ברוך דחתה את הבקשה על הסף, ונימקה זאת בכך שהמשיבה עשתה דין לעצמה וכפתה על כלל לקוחותיה לתדלק בשירות מלא, שעה שצו הפיקוח מחייב את מתן האפשרות לתדלק בשירות עצמי, שמיטיב עם הצרכנים משום יעילותו והחיסכון שבו. השופטת ברוך אשררה את האופן בו ביהמ"ש המחוזי חישב את ההטבה, קרי רק ביחס למשאבות בשירות מלא, תוך שדחתה את הטענה שנגרם למבקשת עוול, וקבעה שלא רק זו אלא שגם נעשה עמה חסד. לשיטתה, ניתן היה לקבוע שההטבה שנתנה למעשה חסרת כל ערך, אך לפני משורת הדין החליטה השופטת ברוך לא להתערב בקביעת ביהמ"ש המחוזי בעניין זה.

¹⁵ המדובר בביטוי לאופן בו ביהמ"ש נעזר במומחה חיצוני לשם הערכת פשרה ולאכיפת קיומה לאור הקושי המבני במסגרתו מוגבל ביכולתו לעשות זאת בעצמו. להרחבה, ר' [Alon Klement, Who Should Guard the Guardians? A New Approach for Monitoring Class Action Lawyers](#), 21 REV. LITIG. 25, 44-51 (2002)